

“YİNE / GENE” SÖZCÜĞÜ ÜZERİNE

About Turkish Word Forms “Yine / Gene”

Gönderim Tarihi: 25.09.2018

Kabul Tarihi: 02.01.2019

Doi: 10.31795/baunsobed.580810

Zeynep ŞİMŞEK UMAÇ*

ÖZ: Bu çalışmada Türkçede kullanım sıklığı oldukça yüksek olan, günümüz Türkiye Türkçesine “yine / gene” şeklinde gelmiş sözcükler üzerinde durulmuştur. “Giriş” bölümünde, bu sözcüklerin anlamları verilmiş, “Yöntem” bölümünden sonra “Bulgular” bölümünde sözcüklerin tarihi edebî metinlerdeki görünümü seçilen metinlerden yola çıkılarak örneklandırılmıştır. “Değerlendirme” bölümünde ise çalışmanın temel problemi olan sorulara cevap aranmıştır. Ortaya atılan sorular ve bulunan sonuçlar kısaca şöyledir:

1. Günümüzde kullanılan “yine, gene” ve tarihi dönemlerde karşımıza çıkan “yime/ yeme” şekli aynı sözcüğün ses değişimlerine uğramış şekilleri midir yoksa farklı kökene ait sözcükler midir?

-Bu sözcüklerin farklı kökenlerinin bulunduğu kaynaklarla ortaya konmuştur.

2. Bu sözcüklerin kullanım ve yayılma alanları nelerdir?

-“Yine” sözcüğünün yayılma alanı küçük ses değişiklikleriyle bütün Türk dünyası olurken, “gene” Batı Türkçesine ait bir şekil olarak tespit edilmiştir.

3. Bu sözcükler cümlede hangi görevde kullanılmışlardır? Sözcük türü olarak nasıl adlandırılmalıdır?

-Cümlede içerisinde yaygın olarak zarf görevinde kullanılmış ancak cümle başı edatı olarak kullanımı da açıklamaya değer bir alan oluşturmuştur.

“Sonuç” kısmında da Değerlendirmeler bölümünde elde edilen veriler özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yine / Gene, Zarf, Cümle Başı Edatı.

ABSTRACT: This study focused on the words that high frequency of use in Turkish. These words in the form of yine / gene in Turkey Turkish. In “The Introduction”, the meaning of these words are given. After “The Method” section, in “The Findings” section based on

* Dr. Öğr. Üyesi /Balıkesir Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, zeynepsimsekumac@balikesir.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2241-2578

selected texts, appearance of these words in historical literary texts is exemplified. In "The Interpretation" section, searched the answers to the main problems of this study. Questions revealed and the results found are briefly as follows:

1. yine / gene form at the present time and yime / yeme form that used to in historical periods are the same words that have change the phonetic or are the words of different origins?

-These words have different origins have explained with researches.

2. What are the usage and propagations areas of these words?

-"yine" the spon of this word is the whole Turkish World with little phonetic changes, "gene" only belongs to Western Turkish.

3. In which position were these words used in th sentence? How should they be named as word type?

-These words are commonly used in the sentence as "adverb", but use at "preposition at the beginning of the sentence" is also be explained.

In "The Conclusion" section, data obtained in the Interpretation section.

Keywords: Yine / Gene, Adverb, Preposition at the Beginning of the Sentence.

GİRİŞ

Hem yazı dilinde hem günlük konuşma dilinde sıkça kullandığımız "yine" sözcüğünün anlamı hepimizce malumdur. "Tekrar, ikinci defa, bir kez daha" anlamında kimi zaman alışkanlık kimi zaman da tercih sonucu olarak aynı anlam ve göreve sahip olan "gene" sözcüğü de kullanılmaktadır.

İnternette küçük bir arama yaptığımızda veya kişilerin görüşlerine başvurduğumuzda ise iki şeklin de bilindiği ve Türk Dil Kurumu referansı ile kullanıldığı ancak "yine" şeklinin yazı diline daha çok yakıştırıldığını görürüz.

Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğünde "yine" sözcüğü karşılığında "1. Yeniden, bir daha, tekrar, gene. 2. Öyle de olsa, öyle olmasına karşılık. 3 Buna rağmen, bununla birlikte." tanımları verilmektedir. Sözcüğün türü zarf olarak belirtilmektedir. "gene" sözcüğünün karşılığı ise "yine" sözcüğüyle verilmektedir. Bu iki sözcüğün tamamen aynı anlamda ve birbiri yerine kullanılmakta olduğu açıktır.

Kamus-ı Türkî'de yine sözcüğünün karşılığında "1. Tekrar, bir daha yeniden; 2. Hatta, bile, o hâlde de. 3. Aynıyla, kezalet" anlamları verilmiş "zebanzedi" yani dildeki yaygın kullanılışı gene şeklindedir ifadesi de yer almıştır (Yavuzarslan, 2010: 1333), gene sözcüğünün karşılığında ise "yine" sözcüğüne yönlendirilir (Yavuzarslan, 2010: 373).

Tarihî metinler üzerine yapılan çalışmalarda; "yime / yeme" sözcüğünün, de / da anlamı yanında "yine" olarak da anlamlandırıldığını görürüz. "Yine / gene" sözcüklerinin işlevinin tespitinde etkisi olabileceğini düşündüğümüz "yime / yeme" edatı da incelememize dâhil edilmiştir, kullanıldığı cümleler ve işlevi örneklenmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın "Bulgular" bölümünde "yine / gene" sözcüklerinin tarihî yazı dillerindeki kullanımları Türk dilinin belli başlı kaynak eserleri incelenerek tespit edilmeye çalışılacaktır. Eski Türkçe dönemine özgü bir edat olan "yime"nin de söz konusu metinlerdeki kullanımı örneklendirilmiştir. Buradaki amaç sözlük veya indekslerde "yine, sonra veya, ve" gibi anlamlarda kullanılan ancak anlam bakımından "yine / gene" sözcükleriyle ortaklık da içeren bu edatın taşıdığı farklılığı vurgulamaktır.

Türk dilinin Batı Türklüğünde ve Doğu Türklüğünde dev edebiyat dilleri olan Osmanlı Türkçesi ve Çağatay Türkçesi dönemlerinin incelenmesi, eserlerin çokluğu göz önünde tutularak temsilî sözlüklere danışmak suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Günümüzde kullanılan "yine, gene" ve tarihî dönemlerde karşımıza çıkan "yime / yeme" şekli aynı sözcüğün ses değişimlerine uğramış şekilleri midir yoksa farklı kökene ait sözcükler midir?
2. Bu sözcüklerin kullanım ve yayılma alanları nelerdir?
3. Bu sözcükler cümlede hangi görevde kullanılmışlardır? Sözcük türü olarak nasıl adlandırılmalıdır?

BULGULAR

Türk Dilinin Tarihî Metinlerinde "yine / gene" ve "yimä / yeme"

Orhun Abideleri

"Yine" sözcüğü Eski Türkçe metinlerde karşımıza "yana" şeklinde çıkar. Orhun Abidelerinde geçen "yana" karşılığında da "yine, tekrar, dönerek" anlamları verilmiştir (Ergin, 2001: 10). Tekin'in çalışmasında "yana" sözcüğü için "yeni-den, tekrar" anlamı verilir (2006: 185).

Aşağıdaki örneklerde "yana" ve "yime" sözcüklerinin kullanımına örnekler verilmiştir.

- “... *yağı bolup itinü yaratunu umaduk yana içikmiş ...* [Kültigin, Doğu Yüzü, 10. Satır]
 - ... *düşman olup, kendisini tanzim ve tertip edemediğinden yine teslim olmuş...* “(Ergin, 2001: 10-11).

Bu cümlede de “*yana*” sözcüğünü nasıl, ne şekilde, ne zaman sorularına cevap veren bir **zarf** görevinde görmekteyiz.

- “... *barmış budun ölü yitü yadagin yalینگın yana kelti...* [Kültigin, Doğu Yüzü, 28. Satır]
 - ... *gitmiş olan millet öle yite yaya olarak çıplak olarak dönüp geldi ...*” (Ergin, 2001: 18-19)

Burada *yana* sözcüğünün “dönüp” olarak anlamlandırıldığını görürüz. Yine sözcüğünün de aynı çeviride anlam değişikliğine yol açmayacağı açıktır. Ayrıca “*yana*” sözcüğünün cümlede nasıl sorusunun cevabı olarak **zarf** görevinde kullanıldığı görülür.

- “... *anda yana kirip türkış kağan buyrukı Az tutuğuğ elgin tutdı...* [Kültigin, Doğu Yüzü, 38. Satır]
 - ... *ondan sonra yine girip Türkış kağanın buyruku Az valisini elle tuttu...*” (Ergin, 2001: 22-23).

Buradaki **yana** sözcüğü her ne kadar cümle açıcı, bağlayıcı, formel bir sözmüş gibi görünse bile yüklem belirttiği eylemin tekrar edildiğini, ikinci kez gerçekleştiğini anlatan bir **zarf** görevindedir.

Ergin çevirisinde “*yime*” sözcüğünü karşılığında “*yine, tekrar, ve, da, de*” şekillerini verir (2001: 123).

Tekin “*yeme*” şeklinde okunmuş olan sözcük için “*da /de, dahi, ve*” anlamları verilmiştir. (2006: 187).

- “... *yanılıp ölsikingin yime bunda urtum...* [Kültigin, Güney yüzü 10-11. Satır]
 - ...*yanılıp öleceğini yine burada vurdum...*” (Ergin, 2001: 6-7).

Yukarıdaki ifadenin “*yanılıp öleceğini de burada yazdım*” şeklinde anlaşılmasında bir sakınca yoktur. Burada **yime** sözcüğü **edat** görevinde karşımıza çıkar.

- “...*begleri yime budumı yime tüz ermiş...* [Bilge Kağan, Doğu Yüzü, 4. Satır]
 - ...*beyleri de milleti de doğru imiş...*” (Ergin, 2001: 32-33).

Burada da "**yime**" sözcüğünün **da /de edatı** aracılığıyla günümüz Türkçesine aktarıldığını görürüz.

- "...**yangduk yolta yime ölti kök...** [Tonyukuk, Birinci Taş, Güney Yüzü, 9. Satır].
 - ...*dağıttığımız yolda yine öldü hep...*" (Ergin, 2001: 68-69).

Burada da "dağıttıklarımız yolda **da** öldü hep" şeklinde günümüz Türkçesine çevrilmesi mümkün olabilmektedir.

- "...**uzun yelmeg yime itım ok...** [Tonyukuk, İkinci Taş, Doğu Yüzü, 2. Satır].
 - ... *uzun keşif kolunu yine gönderdim...*" (Ergin, 2001: 80-81).

Burada çeviride da / de edatının tercih edilmediğini görürüz. Ancak da **eda-**tının kullanılacağı "Uzun keşif kolunu **da** gönderdim" ifadesiyle aktarmanın mümkün olduğu ve bunun metnin bağlamına da uygun olduğu görülmektedir.

Kutadgu Bilig

Kutadgu Bilig'in indeksinde "**yana**" karşılığında "**yine**" açıklaması (Arat, 1999: 519), "**yime**" içinse "**yine, hep, dahi**" (Arat, 1999: 544) açıklaması verilmiştir.

"Yana" ve "yime" şekilleriyle ilgili bazı örnekler aşağıda sıralanmıştır:

- "**Bu kutka küvenme ay kut bulğuçı Keligli turur kut yana barguçı**" [550. Beyit] (Arat, 1999: 70)
 - "*Ey ikbâl bulan, bu ikbâle güvenme; gelen ikbâl bir gün olur gider*" (Arat, 1998: 50)

Yana sözcüğünün edebî bir üslupla çevrildiğini görürüz. Mevcut çevirideki şekliyle de; yeniden, tekrar, ikinci keresinde şekliyle de çevrilse sözcüğün **zarf** görevinde kullanıldığı açıktır.

- "**yarukluğu eksür yana yok bolur togar kiçe azın yana oğ tolur**" [734. Beyit] (Arat, 1999: 90).
 - "*Onun parlaklığı azalır ve sonunda kaybolur; sonra tekrar küçük olarak doğar ve tekrar büyür*" (Arat, 1998: 64).

Tekrar, bir daha, yine anlamında kullanımı açık olan "**yana**" sözcüğü burada **zarf** görevindedir.

- "**yana aydı ay toldı uğ ay oğul ölümüğ umıtma öyü tur oğul**" [1273. Beyit] (Arat, 1999: 144)
 - "*Ay toldı devam etti ve: -Ey oğul, anla- dedi, -Ölümü unutma, onu daima düşün ve uyanık bulun.*" (Arat, 1998: 101).

“yana” sözcüğünün beyitin başında cümle başlatıcı görevde kullanıldığı bu gibi örneklerde; yine, tekrar anlamı bulunmasına ve buna bağlı olarak **zarf** görevi tespit edilse bile, anlam değiştirici özelliğinin azlığı “cümle başı edatı” olarak da görülebilmesine yol açmaktadır. Aşağıdaki örnekte de benzer bir kullanım söz konusudur.

- “yana aydı ilig eşittim bu söz
taķı bir söziim bar aytıģu bu öz” [1832. Beyit] (Arat, 1999: 200)
- “Hükümdar yine dedi: -Bu sözleri dinledim, soracak bir söziim daha var.” (Arat, 1998: 139).

Burada da yine, tekrar anlamı açık olmakla beraber, anlam değiştirici işlevinin düşüklüğü, **zarf** görevindeki sözcüğün edat şeklinde düşünülmesine de yol açabilir.

- “Bu kün tügme kaşın ay bilge büğü
Öziim uzrin aysa yime eymenü” [191. Beyit] (Arat, 1999: 35)
- “Ey âlim hâkim, bugün ürkererek kendi öziümü söylesem, bana kaşını çatma.” (Arat, 1998: 25)

Burada “yime” sözcüğünün anlam değiştirici olarak değerlendirilmediğinden Arat’ın çevirisinde **edat** görevindeki bu sözcüğün yer bulmadığını görürüz. Aynı beyitin ikinci mısraı “ben öziümü söylesem de kaşını çatma” şeklinde günümüz Türkçesine çevrildiğinde de **yime**’nin **edat** görevinde kullanıldığı açıklık kazanmaktadır.

- “Yime yakşı aymış biliglig sözi
Biliglig sözi körse barçın tözi” [555. Beyit] (Arat, 1999: 70)
- Yine bilgili ne güzel söylemiş; bilen insanın sözü, dikkat edersen değerli bir metaa benzer” (Arat, 1998: 50).

Arat’ın çevirisini “yine” sözcüğüyle yaptığı buradaki “yime” şekli, ne zaman sorusunun cevabı gibi görünse de “bilgili sözü de güzel söylemiş” şeklinde değerlendirilmesi de mümkündür. Aşağıdaki örneği de bu beyitle birlikte değerlendirdiğimizde buradaki “yime” sözcüğüne **zarf** görevinde yine anlamı vermek yerine **edat** görevinde kullanılmış olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

- “Yime yakşı aymış bu Türk buyruķı
körür köz yaruķı oğul kız oķı” [1163.Beyit] (Arat, 1999: 133)
- “Bir Türk veziri de çok güzel söylemiş: - Oğul kız hakikatte gören gözün nurudur- demiştir.” (Arat, 1998: 94).

Bu beyitte “yime” sözcüğünün **edat** görevinde kullanıldığı görülür.

- **"Bu edgü karımaz yime opramaz yaşı ked uzun ol atı artamaz"** [1640. Beyit](Arat, 1999: 181).
 - *"İyilik ihtiyarlamaz ve yıpranmaz; onun ömrü çok uzundur; iyiliğin kötü olmak ihtimali yoktur"* (Arat, 1998: 126).

Burada "yime" sözcüğünü ister da /de edatı gibi düşünüp "iyilik ihtiyarlamaz da yıpranmaz da" şeklinde anlamlandırılabilir ister ve bağlama edatını düşünerek anlamlandırılabilir "**yime**" sözcüğünün **edat** görevinde kullanıldığı açıktır.

Divanu Lugâti't-Türk

DivanuLugâti't-Türk'ün indeksinde de "*yana*" ve "*yime / yeme*" şekillerine rastlarız. *Yana*; "*ikinci defa, tekrar, yine*", ve sonra şeklinde anlamlandırılmış (Ercilasun-Akkoyunlu; 2014, 948), *yeme* ~ *yime* ise "*de, da, dahi anlamlarında bir bağlaç*" olarak açıklanmıştır (Ercilasun-Akkoyunlu; 2014, 965). DLT'de "*yana*" şekli eserin içinde madde başı olarak da yer alır.

"yana edattır; anlamı ikinci defadır. Yana keldi ikinci defa geldi" (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 358).

"yana dönüp yapmayı (tekrarlamayı) gösteren bir edat. Bundan yana keldim denir; "döndüm ve ikinci defa geldim" demektir." (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 418).

Tekin de çalışmasının sözlük bölümünde "*yana*" sözcüğünün karşılığında "*sonra, yine, ve*" (2017: 261), *yeme* içinse "*da, de, dahi*" (2001: 263) sözcüklerini vermiştir.

Bunun dışında *yana* şeklinin geçtiği örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- **"eştîp ata ana.yınyı sawlarını kadırma Neş kop bulup küwezlik kılup yana kurturma"**
 - *Anne babanın sözlerini duyarsan onlara karşılık verme. Bol mal bulursan da küstahlaşma; kibir ve şumarıklığa kapılma ve haddini aşma."* (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014. 222).

Kaşgarlı'nın Arap gramercilik anlayışına göre edat olarak nitelendirdiği "*yana*" sözcüğü bu örnekte de **zarf** görevindedir. Zarf-fiil eki olarak zarf olmuş bir sözcüğün ardından "*sonra*" anlamında yine zarf görevinde kullanılmıştır.

Ancak anlama katkısı bakımından mı kullanıldığı, ahenkli söylenişini sağlamak amacıyla hece sayısını denkleştirme amaçlı mı kullanıldığı değerlendirilmelidir.

- *“tegme çeçek ügüldi*

Bukuklanıp böğüldi

Tügsin tügün tügildi

yazlıp yana yörgüşü.r

- *türlü türlü çiçekler toplandı; çanakları birikti; düğüm düğüm düğümlendi. Sonra açılırlar ve sonra çok oldukları için birbirilerine sarılırlar.”* (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 319).

Bu örnekte de zarf-fiil eki alarak zarf olmuş bir sözcüğün ardından “sonra” anlamında yine **zarf** görevinde kullanılmıştır.

Bu örnekte de anlama katkısından ziyade ölçünün sağlanmasına yönelik görevi dikkat çeker. Cümle bilgisi açısından baktığımızda **zarf** görevi tespit edilir.

- *“Kudruş katıg tügdimiz*

Tengriş üküş ögdimiz

Kemşip atıg tegdimiz

Aldap yana kaçtımız

- *(Atların) kuyruk(larını) sıkıca düğümledik;*
Tanrı’yı pek çok övdük (ve tekbir getirdik).
At(larımız)ı (düşman üstüne) sürerek saldırdık;
(Arkamıza düşsünler diye onları) aldattık ve kaçtık” (Tekin, 2017: 26-27).

“Aldatıp sonra kaçtık” şeklinde değerlendirebileceğimiz ifade de zarf-fiil eki alarak zarf olmuş sözcüğün arkasından yine **zarf** görevindeki “yana” gelmektedir.

Aşağıdaki örnekte de aynı şekilde bir kullanım görülmektedir.

- *“Bulnar mini öler köz*

Kara mengiz kızıl yüz

Andın tamar tükel tuz

Bulnap yana ol kaçar

- *(O)baygın gözler beni avlıyor*
(Ve üzerinde) kara benler (bulunan o) pembe yüz (beni tutsak ediyor)
Bütün güzellik(ler) ondan damlıyor (sanki);
(Beni) tutsak ediyor sonra da kaçıp gidiyor” (Tekin, 2017: 78-79)

- **"Budraç yeme kudurdu**

Alpagutın üdüirdi

Süsin yana kadırdı

Kelgeli-met irkeşür

- (Yabaku boyunun beyi) Budraç)bizimle savaşmak için öldü) kudurdu;

En iyi savaşan yiğitlerini seçti

Ve askerlerini yine (bize doğru) döndürdü

(Üzerimize) gelmek için toplanıyorlar" (Tekin, 2017: 32-33)

Hem "yeme" hem "yana" sözcüğünün birlikte kullanıldığı bu dörtlükte "yeme" sözcüğünün isimden ayrı düşünülmemeyeceği yani "Budraç da kudurdu" anlamını veren bir **da / de edatı** görevinde kullanıldığı; "yana" sözcüğünün ise "Ordusunu yine, tekrar topladı" ifadesinde **zarf** görevinde kullanıldığı açıktır.

"Yeme / yime" edatının kullanımında şu örneklerde görebiliyoruz:

- **"öðlek arıg kewredi**

yunçığ yawuz tavradı

erdem yime sewredi

ajun begi çertilü.r

- *Zaman gevşedi; zayıf ve gevşek olan güçlendi; dünya beyin ölümüyle –yani Afrasiyab- devrin insanlarının güzel işleri kalmadı" (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 366).*

"erdem de zayıfladı" şeklinde değerlendirebileceğimiz ifade de "yime"nin **da /de edatı** görevinde kullanıldığı açıktır.

- **"közden yırasa köñülden yeme yırar.**

- *Dostlar gözden uzak kalırsa sevgileri de gönülden uzaklaşır" (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 496).*

Burada "yime" sözcüğünün **da / de edatı** görevinde kullanıldığı açıktır.

- **"Yalksa yeme yāg eđgü küyse yeme küñ eđgü.**

- *İnsan bıksa da yağ, yavan ve tuzlu yemekten daha iyidir. Güneş de kara bulut ve sisten daha iyidir." (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 527).*

Burada da "yeme" sözcüğünün **da / de edatı** görevinde kullanıldığı açık bir şekilde tespit edilebiliyor.

Kıyasü'l Enbiyada

“Yana” sözcüğünün açıklaması “yine” şeklinde verilmiştir (Ata, 1997: 702).

- “... *men sana neteg rahm kılayım tedi. Yana aydı: ...* [17v2-3]” (Ata, 1997a: 25).
- ...Ben sana nasıl rahmet kılayım dedi. Yine / sonra / ve söyledi:...

“yana” sözcüğü “aydı” yüklemli cümlede **zarf** görevinde kullanılmakla beraber cümlenin başlangıcını ve bir önceki cümleyle bağlantısı sağlayan işlevi de görmektedir.

- “...*yana ba' zı kışşalarda Veheb ibnü'l-Māni rivāyet kılurlar...* [31v18-19]” (Ata, 1997a: 44).
- ...yine bazı kıssalarda Veheb İbnü'l-Mani rivayet ederler...

“yana”nın burada **zarf** görevinde kullanıldığı açıktır.

- “...*yana du'ā kıldılar...* [53r19]” (Ata, 1997a: 73).
- ...yine / sonra / ve dua ettiler...

Burada da eylemin ikinci defa, tekrar gerçekleştiğini işaret eden bir **zarf** görevindedir.

- “...*yana 'ömerning kölegesindin şeytān korqar erdi...* [199v20]” (Ata, 1997a: 285).
- ...yine /sonra Ömer'in gölgesinden şeytan korkar idi...

Cümledeki işlevi bakımından **zarf** olarak değerlendirebileceğimiz “yana” sözcüğü bir önceki cümle ile bağlanmayı sağlamak gibi bir işlev de yüklenmiştir. Bu kullanımlar cümle başı edatı görevinde de kullanıldığını düşündürmektedir.

Kıyasü'l-Enbiya'da geçen “yime” sözcüğüne de rastlanır, karşılığında ise yine sözcüğü ve da/de edatı verilmiştir.(Ata, 1997b: 739.)

- “...*hārisni köke ağdurdı, anda yime üküş tã'at kıldı erse ekinç kat köke ağdurdı...* [4v5]” (Ata, 1997-I: 7).
- ...Haris'i göğe yükseltti, orada da / yine çok ibadet ettiği için ikinci kat göğe yükseltti...

Burada indekste belirtildiği gibi hem yine hem de dahi edatı şeklinde değerlendirilebilecek bir şekilde kullanılmıştır.

- “...*şükr tep sewünmişde yana bir secde keltürdiler bu küin namazda yime rükü' bir secde eki bolduğu anı üçün turur...* [9r11-13]” (Ata, 1997a: 13).

- o ... şükür deyip sevinince yine bir secde ettiler, bu gün namazda da rükunun bir secdenin iki olması onun içindir...

Bu örnekte “yana” sözcüğü cümleden çıkarılırsa anlamda eksiklik oluşmakta, dolayısıyla cümledeki **zarf** görevi açıkça görülmektedir. Oysa “yime”nin **edat** olduğu cümle çıkarılmasının ifade edilmek istenen fikirde büyük eksikliğe yol açmadığı görülür.

- “...ol oğlunun bir yaş oğlu bar erdi ol yime közsüz erdi... [21r7]” (Ata, 1997a: 30).

- o ... o oğlanın bir genç oğlu var idi o da kör idi...

Burada da “yime”nin **edat** işlevi açıktır.

- “...olarının yüzleri yime kararmış kördiler erse bir ançası koptular özlere gür kazdılar... [36v3-4]” (Ata, 1997a: 50).

- o ... onların yüzlerini de kararmış görünce bir çoğu ayrıldılar kendilerine mezar kazdılar...

Burada da “yime” **edat** işlevindedir.

- “...kaçan ay batdı erse bu yime tuğar batar ermiş... [38v8]” (Ata, 1997a: 53).

- o ... nasıl ay battı ise bu da doğar batar imiş...

Bu da “yime” sözcüğünün **edat** görevinin açık olduğu bir örnektir.

Nehcü’l-Ferâdis

Yana şekli geçer. Dizinde yana sözcüğünün karşılığı “yine” olarak verilmiştir (Ata, 1998: 468).

- “... taqı bir t̄ayıfa birle bir rekʿat namaz qılğıl yana bu bir rekʿat namaz qılğan t̄ayıfa düşmanğa qarşu barsun... [40; 10]” (Eckmann, 1995: 29).

- o ... ve bir taife ile bir rekat namaz kıl yine / sonra / tekrar bu bir rekat namaz kılan taife düşmana karşı varsın ...

Cümlede “ne zaman veya nasıl düşmana karşı varsın?” şeklinde sorulabilecek bir sorunun karşılığı olan “yana” **zarf** görevindedir. Ancak zarf görevini üstlenirken iki cümle arasında bağlantı sağlayan bir işlev kazandığı da görülmektedir.

- “... andın song yana iltifāt qıldı... [439; 3]” (Eckmann, 1995: 305)

- o ... ondan sonra yine / tekrar iltifat kıldı ...

Burada da **zarf** görevi açıktır.

- “... *andın song özi içti yana peygāambar ʿas ekkinçi qata sağdı...* [22: 12]” (Eckmann, 1995: 29)
- ... ondan sonra kendisi içti yine / sonra Peygamber Aleyhisselam ikinci defa sağdı ...

Burada da yükleme sorulacak ne zaman sorusuna cevap veren **zarf** görevindeki “**yana**” sözcüğü iki cümlenin bağlanmasında da rol oynar.

Gülistan Tercümesi

Eserin dizininde “**yana**” veya “**yene**” olarak okunabileceği belirtilen şeklin karşılığında “*yine, tekrar, ikinci defa*” karşılıkları verilmiştir (Karamanlıoğlu, 1989: 391). Dağı edatının “*dahi, da, de, ve*” anlamlarındaki kullanımı yaygınlaşmıştır (Karamanlıoğlu, 1989: 240). Aşağıdaki cümlelerde “**yana**”nın **zarf** görevinde kullanıldığı görülmektedir.

- “... *yana ol nefes-ning çıkmagı tenge feraḥ dağı rüḥge rāḥet kitürür...* [2b: 6-7]” (Karamanlıoğlu, 1989: 1).
- ... yine / sonra / ve o nefesin çıkması tene ferah ve ruha rahat getirir...
- “... *körmegey yıllar kiçip köz ol küneşni bir yana ...* [85b: 13]” (Karamanlıoğlu, 1989: 84).
- ... görmeyecek yıllar geçip göz o güneşi bir daha ...
- “... *bir aytkan-nı yana aytma mükerrer ...* [108b: 8]” (Karamanlıoğlu, 1989: 107).
- ... bir söylediğini yine söyleme tekrar ...
- “... *bilür sen kim yana kaytmas aḥar su ...* [136a: 3]” (Karamanlıoğlu, 1989: 135).
- ... bilirsin ki yine / tekrar dönmez akan su ...
- “... *ḳovar bolsang yana ḳaytarmas ol yüz ...* [175a: 2]” (Karamanlıoğlu, 1989: 174).
- ... kovsan yine / tekrar dönmez o yüz ...

İrşadü'l-Mülûk ve's-Selâtin

Eserin sözlüğünde “**yana**” sözcüğü karşılığında “*yine, tekrar*” sözcükleri verilmiştir. (Toparlı, 1992: 618).

- “... *taḳı iki ilini bir kez yana silkkey ...*[118a/6]” (Toparlı, 1992: 271).
- ...ve iki elini bir kez daha silkerek ...
- “... *ol ḳalğan namāz tertib yana ḳaytur tib ...* [204a: 3]” (Toparlı, 1992: 271)

- o ... o kalan namaz düzeni yine geri gelir diye ...

Codex Cumanicus

CCI İtalyan kısmında "*yana*" sözcüğü yer alır, açıklaması "*yine, tekrar*" şeklinde verilmiştir (Argunşah-Galip, 2015: 599).

CCII Alman kısmında "*yana*" "*yine, tekrar*" (Argunşah-Galip, 2015: 874) ve "*yène*" "*yine, tekrar, ikinci kez*" şeklinde verilmiştir (Argunşah-Galip, 2015: 886).

CCI İtalyan Kısımında yer alan sözcük listesinde de "*yana*" şu şekilde geçer:

- "*ékinçi ~ yana* [CCI, 31a, 16]" (Argunşah-Galip, 2015: 189).

Diğer örnekleri de şöyle sıralayabiliriz:

- *Ölümden yana êrkli çıgup kökke bardı.*

Sonra kèlip inanmaganlar örtli tamułka tüşürgey, manganlar algaç mênü uçmaknıñ tınçına yana kaytgay. [CCII, 80a/ 4-7]

- o "*Ölümden yine güçlenerek çıkıp göğe yükseldi*

Sonra gelip inanmayanları alevli cehenneme düşürecek, inananları ebedî cennetin huzuruna alınca yine dönecek." (Argunşah-Galip, 2015: 399-400)

- "*...kökge agınmış atanıñ oınında oturup turur yène haybat bile kelmek turur* [CCII, 74b/11-12]

- o *Göğe yükselmiş atanın önünde oturur yine heybet ile gelir*" (Argunşah-Galip, 2015: 307)

Yukarıdaki örneklerde de "*yana*" veya "*yène*" sözcüğünün **zarf** görevinde kullanıldığı açıktır.

Süheyl ü Nevbahar

Süheyl ü Nevbahar'da hem "*yine*" hem de "*gine*" şekli geçer. Bu iki sözcük aynı anlamda ve aynı işlevde kullanılmıştır. Aşağıdaki örneklerde iki sözcüğünde **zarf** görevinde kullanıldığı görülmektedir.

"*gine*" sözcüğünün anlamı "*hemen, tekrar*" olarak gösterilmiştir. (Dilçin, 1991: 608).

- "*Sanurdı ki tamda birez eglene*

Ne bilürdi kim gine tizcek döne" (Dilçin, 1991: 291).

- o *Damda biraz eğleneceğini sanırdı, yine çabucak döneceğini ne bilirdi ki.*

- “Çün eyle didi gine geldi dāye
Kim ol didüğini süheyle diye [1719]” (Dilçin, 1991: 310).
 - Deddiğini Süheyl’e demek için daye gene geldi.
- “Yine taldı ‘ālem kamu nürdan
şanasın ki toğdı güneş tūrdan [616]” (Dilçin, 1991: 234).
 - Yine âlem tamamen nur doldu, sanırsın ki Tur’dan güneş doğdu.
- “sımarladı oğlını nakkāşa şāh
yine döndi ağlayu kılurđı āh [804]” (Dilçin, 1991: 247).
 - Şah oğlunu nakkaşa ısmarladı, yine ağlayarak döndü, ah etti.
- “Yine ol karadan seçildi seher
Cihān üstine kıldı gündüz nazar [1034]” (Dilçin, 1991: 263).
 - Yine o karadan seher seçildi, gündüz cihanın üzerinde göründü.

Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi

“yine” sözcüğü karşılığında da “yine, tekrar” anlamı .(Küçük, 2014: 765) “gine” sözcüğünün karşılığında da “yine, tekrar” anlamı verilmiştir (Küçük, 2014: 481).

Metinde kullanılan “yine” ve “gine” sözcükleri **zarf** görevinde kullanılmıştır. Aşağıda bu kullanımın örnekleri bulunmaktadır.

- “... nitekim evvelde yarattı sizi gine dönersiz ana...(155a/7)” (Küçük, 2014: 151).
 - ... nitekim evvelde yarattı sizi gene dönersiniz ona...
- “... ol kişi ki özünden yardım istemişdi geçen günde gine Mūsā’dan meded ister... (415b/4-5)” (Küçük, 2014: 251).
 - ... o kişi ki kendisinden yardım istemişti, geçen gün gene Musa’dan meded istedi...
- “...tamām oldu iş ki onun tabirin yine dilerdinüz... (252b/7)” (Küçük, 2014: 188).
 - ... tamam oldu iş ki onun tabirini yine dilerdiniz...
- “...dünyada ve ahrette yine canımı al müsülman iken dahı beni salihlerden yetiştir... (260a/7)” (Küçük, 2014: 191).
 - ... dünyada ve ahrette yine canımı al Müslüman iken beni Salihlerden yetiştir...

Aşık Paşa'nın Garipnamesi

Garipname'de "*yine*" sözcüğünün pek çok kez kullanıldığını görürüz. Birkaç yerde "*yene*" şeklinde de geçer.

- "*Bir denizden il-ile biş mevc olur.
Çünkü yıl dindi yine deniz kalur.*"
- *Rüzgâr denizde esince binlerce dalga ortaya çıkar, kesilip dinince ortada yine deniz kalır ve dalgalar kaybolur*" (Yavuz, 2000-I/1, 147)
- "*Şüret aşlı cümle bu dördden biter
hem yine cümle gıdi andan dutar*"
- *Vücudun aslı da bu dört şeyden oluşmuştur, ayrıca bütün besinler bunlardandır*" (Yavuz, 2000-I: 379).
- "*Yine geçtiüm gitdiüm andan ilerü
Oğradım bir şehre girdiüm içeriü*"
- *Tekrar oradan ileri geçtim ve bir şehre uğrayıp içeri girdim.*" (Yavuz, 2000-II/2: 599)
- "*Yine kıldım uş tevekkül ol hak'a
Cânım ister kim hak'uy gencin çağa*"
- *Her zaman olduğu gibi yine Allah'a dayandım çünkü canım böylece ilahi hazinelere kavuşmak istemektedir.*" (Yavuz, 2000-II / 1: 3)
- "*Yine aydı öğdi on dürlü kulu
Seçmedi bunlarda bay u yohsulu*"
- *Yine zengin ve fakir gözetmeyerek on çeşit kimseyi anıp övdü*" (Yavuz, 2000-II / 2: 935).

Dede Korkut Kitabı

Hem "*gine*" hem de "*yine*" sözcüklerini görürüz. Gine sözcüğü eserin indeksinde "*gene, yine, tekrar*" sözcükleriyle açıklanmış (Ergin, 1997b: 119), yine de "*yine, gene, tekrar*" anlamı belirtilmiştir (Ergin, 1997b: 334).

Aşağıdaki örnekler "*yine*" ve "*gin*"e sözcükleri arasında bir fark gözetilmeden kullanıldığını örnekler niteliktedir. Birbirini takip eden cümlelerde bile "*yine*" ve "*gine*" sözcüklerinin aynı anlam ve işlevde kullanıldığı görülür.

- "*gine toy idiip atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurmuş-idi.* [10-5]" (Ergin, 1997a: 78)
- *Gene toy edip attan aygır; deveden buğra, koyundan koç kestirmişti.*
- "*oğlan yine buğanuy alınna yumruğunu tayadı, katı urdı.* [9-16]" (Ergin, 1997a: 82).

- Oğlan yine boğanın alnına yumruğunu dayadı, sertçe vurdu.
- *“meger sultānum gine yazın buğayı saraydan çıkardılar. [13-15]”* (Ergin, 1997a: 81).
- Meğer sultanım, gene yazın boğayı saraydan çıkardılar.
- *“ağşam olmadın gine ben sana gelürem. [43-13]”* (Ergin, 1997a: 100).
- Akşam olmadan gene ben sana gelirim.
- *“gine soylamış aydur: [136-139]”* (Ergin, 1997a: 164).
- Yine söylemiş, Der ki:
- *“kazan gine aydur: [146-13]”* (Ergin, 1997a: 171).
- Kazan gene söylemiş:
- *“zaman-ile oğuz yine yaylaya köçdi. Çoban gine bu bıvara geldi. Gine koyun ürkdi. [215-10/11].”* (Ergin, 1997a: 207).
- zamanla Oğuz yine yaylaya göçtü. Çoban gene pınara geldi. Gene Koyun ürkü.
- *“uruz gine döndi ki bir dahı çala. [289-10]”* (Ergin, 1997a: 242).
- Uruz gene döndü ki (kılıcını) bir daha çala.

Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı

“Yine / gene” sözcüklerinin kökenine dair en önemli bulguyu Uygur harfli Oğuz Kağan Destanında buluruz. Uygur harfleriyle istinsah edilmiş olmasına rağmen istinsah tarihi belli olmayan bir eserdir.

Metnin tarihinin ve hatta yazıldığı şivenin belirlenmesinin güç olduğu eserin yazıldığı dönemle ilgili olarak “Yeni Şark Türkçesi” tabiriyle yetinmenin daha doğru olacağı eserin bilimsel neşrinde ifade edilmiştir (Bang-Arat, 1936: 7).

Pelliot ‘ın Uygurca Oğuz Kağan destanı ile ilgili notları da son derece önemlidir. İncelemeleri neticesinde metnin 1300 yıllarına doğru alındığını, eldeki nüshanın ise XV. yüzyılda bazı imlâ değişikliklerine uğrayarak Kırgız bölgesinde istinsah edildiğini söyler (Pelliot, 1995: 103).

Pelliot’ın metindeki “gänä” şekli için yaptığı değerlendirmede de; bu kullanımın Türk dünyasının Turfan’a göre daha batısındaki ağızlarda görülen bir kullanım olduğu ve bu batı ağızlarının etkisinde kalmış bir müstensih taraftan istinsah edilmiş olabileceği belirtilmiştir. Bu şekildeki bir ağız ve imlâ değişikliği için böyle bir açıklama getirilmiştir (Pelliot, 1995: 99).

“Kene / kine” şeklinin cümle başındaki, cümle açıcı işlevi dikkat çeken metinde, bu kullanım sözcüğün edat görevinde değerlendirilmesine imkân verir. Ancak

cümle bilgisi yönünden ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde yükleme sorulan "ne zaman?" sorusuna cevap veren **zarf** görevi tespit edilir.

Aşağıdaki örneklerde "**kene**" sözcüğü tek başına **zarf** görevindedir.

- "**Kine bir adug aldı** [33. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 12).
- "**Sonra Oğuz Kağan Bir ayı tuttu**" (Bang-Arat, 1936: 13).
- "**K(e)ne oşu ıgaçning dübinde turdı** [37. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 12).
- "**Bu sefer o ağacın dibine (kendisi) durdu**" (Bang-Arat, 1936: 13).
- "**Kene çerig birle oguz kagan itil tegan mürenge kelti** [202-203. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 22).
- "**Sonra Oğuz Kağan askerler ile İtil denen ırmağa geldi**" (Bang-Arat, 1936: 23).
- "**Kene yolda bedük bir öy kördi.** [248. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 24).
- "**Yolda büyük bir ev gördü.**" (Bang-Arat, 1936: 25)
- "**Andın song oguz kagan kene kök dülük-lüg kök çalluğ irkek böri kördi** [216-217. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 22).
- "**Ondan sonra Oğuz Kağan gök tüylü ve gök yeveli erkek kurdu gördü**" (Bang-Arat, 1936: 23).

Aşağıdaki örneklerde ise tek başına zarf görevinde değildir, kendisinden sonra gelen sözcük veya sözcük grubuyla beraber zarf görevi üstlenir, bu gibi örneklerde cümle açıcı işlevi daha belirginlik kazanmaktadır.

- "**K(e)ne künlerdin bir kün ay kağanıug kösü yarıp bodadı.** [3-4. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 10)
- "**Yine günlerden bir gün ay kağanın gözü parladı**" (Bang-Arat, 1936: 11)
- "**Kene kelip kördi kim: bir şung-kar kıyand(kat) içegü-sin y(i)mek-de durur**[40-41-42. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 12).
- "**Tekrar geldiği zaman gördi ki bir ala doğan gergedanın bağırsaklarını yemektedir.**" (Bang-Arat, 1936: 13).
- "**Kene andın song oguz kagan tört sarıga çarlıg çumşadı** [102-103-104. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 16).
- "**Ondan sonra Oğuz Kağan dört yana emirler yolladı**" (Bang-Arat, 1936: 17).
- "**Kene bu çakda ong çangakda aldun kagan tegan bir kagan bar irdi** [115-116-117. Satır]" (Bang-Arat, 1936: 16).
- "**Yine bu çağda sağ yanda Altun Kağan denen bir kağan var idi.**" (Bang-Arat, 1936: 17).

DEĞERLENDİRME

1. Günümüzde kullanılan “yine / gene” ve tarihi dönemlerde karşımıza çıkan yime / yeme şekli aynı sözcüğün ses değişimlerine uğramış şekilleri midir yoksa farklı kökene ait sözcükler midir?

Çalışmasının; Ortaçağ’a ait Köktürk harfli kitabeleri ve İslamiyet’le temas etmemiş Orta Asya yazmalarını kapsadığını belirten Gabain’in eseri Eski Türkçe çalışmaları adına şüphesiz en önemli kaynaklardan biridir (2000: 1).

“ymä” şekliyle ilgili *yim- fiilinden gelebileceği bilgisini belirtmiş, bazı örneklerde sadece mä, ma kullanımlarını göstermiştir. “da / de” anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Bizmä “biz de” örneği bu durumu açıklar niteliktedir (Gabain, 2000: 95).

Aynı çalışmada –u; –ü; –a; –ä; –ı; –i zarf-fiili örneklenirken yan-a şekli bu örnekler içinde yer alır (Gabain, 2000: 85).

Eski Uygur Türkçesi Grameri adlı çalışmasında Eraslan’ın yana şekline “Hal Zarfları” alt başlığında “Zarf-fiiller ve Zarf-fiil Grupları” ile oluşturulmuş zarfları incelediği bölümde yan-a > yana şeklinde yer verdiği görülür (2012: 234).

Aynı çalışmada edat bahsinde ise “yime” ve “yana” şekillerinin daha geniş yer bulduğunu görürüz.

Edatların yapıları bakımından incelenmesi bahsinde yana (< yan-a) “yine, tekrar” ve “yime” (<*yim-e)”yine, ve, tekrar ayrıca” şekillerini de bu şekillerin kalıplaşmış zarf-fiiller olduğu bilgisini yineleyerek verir (Eraslan, 2012: 275)

Eraslan, Gabain’in kuvvetlendirme fonksiyonu da olan “ma / me”nin “yime”nin bir varyantı olduğu şeklindeki görüşünü değerlendirerek “yime” şeklinin “ma / me” edatının protez yoluyla ortaya çıkmış şekli olduğuna da değinir (2012: 294).

Oğuz Kağan destanının ilmî yayınının notlar kısmında Oğuz Kağan destanında sıkça geçen “kene” ifadesiyle ilgili değerlendirme önemlidir. “Takı” ile birlikte en çok kullanılan söz bağlayıcılarından birisi olarak değerlendirilen “kene” şekli “yeme”, “yana”, “yene” şekillerinden büsbütün ayrı kabul edilmiştir.” *ken-“ şeklinden gelmesi ihtimali üzerinde durulan “kene” “Kırımlıların gene ve Anadoluluların ginesine” bağlanmıştır. “*ken-“ şekline bugüne değin rastlanmaması yine bugüne değin rastlanmayan “*yem-“ kökünün de varlığının kabul edildiği dolayısıyla kök şekilleri tespit edilememiş bu sözcüklerin yok sayılmayacağı şeklinde açıklanmıştır. (Bang-Arat, 1936: 32).

Bu izahtan “yine / gene” ve “yime” sözcüklerinin üç ayrı köke isnat edildiği sonucunu çıkarıyoruz. Bu şekiller birbirinin varyantı değil farklı fiil köklerinden zarf-fiil eki –A gelmesi ile oluşmuş sözcüklerdir.

<u>Yan</u>	-a	> yana,
Fiil Kökü	Zarf-fiil Eki	
*yem	-e	> yeme,
*ken	-e	> kene

"Yan-" fiil kökü "dön-" anlamıyla Eski Türkçe döneminden beri takip edilebilirken, varlığı düşünülen diğer fiil köklerinin anlamları konusunda bir şey söylememiz güçtür.

Şirin, bazı Türk lehçelerinde "yana" sözcüğünün ünlülerinin "yeme edatının dış etkisiyle ve kelime başı ünsüzünün iç etkisiyle" öndamaksılaştığını belirtir. Bu lehçeler arasında "yana > yine" değişimiyle Türkiye Türkçesi de bulunmaktadır (2015: 187).

2. Bu sözcüklerin kullanım ve yayılma alanları nelerdir?

"yan-a > yana" sözcüğü Eski Türkçede, daha sonra Harezmi, Memlük-Kıpçak Türkçelerinde ve Çağatay Türkçesinde ve bugün kaynağı Çağatay Türkçesi olan yazı dillerinde yaşamaktadır.

"ken-e > kene > gene \ gine" şekilleri ise Eski Anadolu Türkçesinden itibaren Batı Türkçesinde yaşamaktadır. "Yeni Şark Türkçesi" mahsulü Oğuz Kağan Destanında geçmesi ise Pelliot tarafından Turfan'ın daha batısında bulunan ağızlardan etkilenmiş bir müstensihnin katkısı olarak değerlendirilmiştir (1995: 99).

Türkiye Türkçesindeki "yine / gene" sözcüklerinin bugünkü hâline gelişi şu şekilde gerçekleşmiştir:

Eski Türkçe	> Eski Anadolu Türkçesi	> Türkiye Türkçesi
yan-a > yana	> yine	> yine
*ken-e > kene	> gine	> gene

Aşağıdaki tabloda incelediğimiz eserlerdeki "yine / gene" sözcüklerinin görünümü yer almaktadır.

Tablo 1: İncelediğimiz Eserlerdeki "yine / gene" Sözcüklerinin Görünümü

Orhun Abideleri	Kutadgu Bilig	Divanü Lûgati't-Türk	Kıyasü'l-Enbiya	Nehcü'l-Feradis	Gülistan Tercümesi	İrşadü'l-Mülk ve's-Selâtin	Codex Cumanicus	Sühely ü Nev-Bahar	EAT Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi	Garibname	Dede Korkut Kitabı	Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı
yana	yana	yana	yana	yana	yana/ yene	yana	yana/ yene	yine / gine	yine / gine	yine / yene	yine / gine	kine / kene

Türkiye Türkçesindeki “yine” sözcüğünün Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü’ne göre Çağdaş Türk Şivelerindeki kullanımını şöyledir (1991: 990-991):

Tablo 2: “Yine” Sözcüğünün Çağdaş Türk Şivelerindeki Kullanımı

Türkiye Türkçesi	Azerbaycan Türkçesi	Türkmen Türkçesi	Başkurt Türkçesi	Kazak Türkçesi	Kırgız Türkçesi	Özbek Türkçesi	Tatar Türkçesi	Yeni Uygur Türkçesi
yine	yenä	yene	yänä	jana	cana	yänä	yänä	yana

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü’nde “gene” sözcüğünün karşılığında Çağdaş Türk Şivelerinde kullanılan aşağıdaki sözcükler verilmiştir (1991, 264-265).

Tablo 3: “Gene” Sözcüğünün Çağdaş Türk Şivelerindeki Kullanımı

Türkiye Türkçesi	Azerbaycan Türkçesi	Türkmen Türkçesi	Başkurt Türkçesi	Kazak Türkçesi	Kırgız Türkçesi	Özbek Türkçesi	Tatar Türkçesi	Yeni Uygur Türkçesi
gene	yenä	yene	kaytanan /yänä/ tağın	kaytadan / janadan	kaytadan / kayradan / canadan	yänä / tağın	tağın / yanadan	kaytıdın / yenidin

“Gene” sözcüğü yerine bu lehçelerde “yan-“ veya “kayt-“ fiilinden türemiş sözcüklerin kullanıldığı “*ken-“ fiiline isnat edilebilecek bir sözcüğün bulunmadığı görülür.

Ses, anlam ve bazı durumlarda işlev benzerliğine sahip “yime” edatı ise Eski Türkçe dönemine aittir. Karahanlıcadan sonra işleliğini yitirmiştir (Şirin, 2015: 131). Son örnekleri Nevayî’de görülür. Nevayî’nin dilinde görülmesi sebebiyle izini sürdürdüğümüz bu edat; Abuşka Lûgati’nde, Babürname’de ve günümüz Özbek Türkçesinde görülmez.

Türk dilini en iyi şekilde bilerek bütün imkânlarından yararlanan Nevayî’nin dilinde “yime” sözcüğü yer alır. (Kaya, 1996: 136).

- Nevâiyâ yime ğam ni üçün ki bahr-i kerem
Çu urdı mevc barığa ümîd-i gufrândur (136/11)

3. Bu sözcükler cümlede hangi görevde kullanılmışlardır?

“Yine / gene” ve “yime” sözcüğünün işlevine baktığımızda karşımıza iki farklı sözcükbilimsel kavram çıkar: Edat ve zarf.

Tanımı açısından baktığımız da edat ve ya zarf olmak farklı durumlardır. Zarflar; fiilleri, sıfatları ve zarfları niteleyen ve aslında isim olan, cümle içindeki durumuna göre anlamlandırılabilen sözcüklerken edatlar ise görevli ama tek

başına anlamlı olmayan sözcükler olarak ifade edebileceğimiz bir gramer kategorisine mensuptur.

Karahan, gramerlerimizde zarf terimini konu ettiği bildirisinde; Arap gramercilik anlayışına göre yazılmış olan Osmanlı gramerlerinden başlayarak, Hüseyin Cahit'in "Sarf ve Nahiv" adlı eseriyle başlamış olan Fransız gramercilik anlayışından gelen zarf tanımları üzerinde durur. XX. yüzyılın başına kadar Arap gramercilik anlayışıyla yazılmış eserlerde fiili niteleyen sözcüklerin zarf; sıfat ve zarfı niteleyen sözcüklerin ise edat olarak adlandırıldığını ve bunun Arap gramercilik anlayışının etkisi olduğunu belirtir (2014: 934). Zarfı; fiilin, sıfatın veya kendi cinsinden bir sözcüğün anlamını tamamlamaya yarayan bir sözcük olarak gören Hüseyin Cavit'in Avrupa gramer metodu ise günümüzde benimsenmiş görülmektedir (2014: 935).

Hacıeminoğlu; isim ve fiillerden türeyerek uzun müddet işlek şekilde kullanılma sonucu "aşınmış ve kalıplaşmış" sözcükler olarak ortaya çıkan edatları dilin işlenmiş ve gelişmişliğine bağlar. Eskiden edat olarak kullanılan bazı sözcüklerin ise tersine bir gelişim göstererek isimleşmiş olduğunu belirtir (2015: VIII).

Hacıeminoğlu; edatları isim ve fiillerden gramer unsuru olarak iki yönden ayrılacağından bahseder: "1. Tek başına anlam taşımamaları, 2. Çekime girmemeleri." Bu özellikleri taşımayan sözcüklerin edat sayılamayacağını söyler (2015: III).

Burada edat ve zarfın tanımı, işlevi, edat ve zarf adlandırmalarında ortaya çıkan karışıklıklar konularına ayrıntılı biçimde girilmeyecektir. Çalışmamıza "yana / yene / yine / gine / gene" sözcükleri merkeze alınarak devam edilmiştir. "Yime"nin edat görevinde kullanıldığı üzerinde fikir birliği edilen bir konudur. Bu yüzden günümüzün "yine / gene" sözcüğü ve tarihi şekillerinin işlevi değerlendirilecektir.

Çalışmalarında "yine / gene" sözcüğünü **zarf** görevinde kullanıldığı bilgisini paylaşan bazı bilim adamlarını ve çalışmalarını şöyle sıralayabiliriz:

Banguoğlu, zarfların yapısını incelediği bölümde "Fiilden Üreme Zarflar" başlığı altında kalıplaşarak sözlük malzemesi haline gelmiş zarffiiller arasında yana şeklinden gelen yine şeklini de verir (2004: 384).

Ergin, zarfların zaman, yer, hal ve miktar ismi olduğunu belirttikten sonra zaman zarfları "çeşitli zaman isimleridir" diye tanıtarak bunların arasında "yine"yi de sıralar (1997c: 260).

Korkmaz da "Tarf Zarfları" ana başlığının "Durum Bildiren Zarflar" alt başlığında işlevi bakımından "Tekrarlama Bildiren Zarflar" içinde yine sözcüğünü ele alır (2003: 513).

Söz dizimi açısından zarf kavramını ele alan Karahan da çalışmasının cümle tahlillerin içeren bölümünde, gene sözcüğünün cümlede zarf görevinde kullanıldığı örneklere yer vermiştir:

“Çoşmuş gene bir aşkın uzak hatırasıyla.

Gene: zarf” (2005: 140)

“Lâkin banisi Süleyman gibi fatih ve zengin bir padişah o mimara bir şaheser yaratmanın hudutsuz imkânlarını vermeseydi, bu eser gene vücut bulmazdı.

Gene: zarf” (2005: 144).

Eski Uygur Türkçesi Grameri adlı çalışmasında Eraslan’ın “yana” şekline “Hal Zarfları” alt başlığında “Zarf-fiiller ve Zarf-fiil Grupları” ile oluşturulmuş zarfları incelediği bölümde yer verdiği görülür (2012; 234).

İrşadü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de “yana” sözcüğü “Zaman Zarfları” içerisinde belirtilmiş (Toparlı, 1992: 109), ancak zaman zarfları içinde gösterilen bir örnek - [118a/6] - “Tekrarlama Edatları” arasında da sayılmıştır. (Toparlı, 1992: 121).

Çalışmalarında “yine / gine sözcüğünü edat görevinde kullanıldığı bilgisini paylaşan bazı bilim adamlarını ve çalışmalarını şöyle sıralayabiliriz:

“Yine / gine” sözcüğünü edat olarak değerlendirmesi konusunda Türk Dilinde edatlar üzerine en kapsamlı çalışmayı yapmış olan Hacıeminoğlu'nun çalışmasını temel aldık.

“yan-a > yana, yene, yine” şeklinin Hacıeminoğlu'nda “Türkçenin bütün devrelerinde kullanılan bir cümle başı ve bağlama edati” olarak “imdi, böylece, ve, gene” anlamlarıyla açıklandığını görürüz (2015: 211).

Yine aynı şeklin “Eski Türkçeden beri cümle başı kuvvetlendirme ve tekerrür edati” olarak kullanıldığı belirtildikten sonra bu görevde kullanılırken “ma /me; ok /ök, yime ve da / de” gibi bir edatla kullanıldığı örneklerin çokluğundan bahsedilir. Bu kullanımda da “da / de, hatta, bile, gene, ayrıca” anlamlarına kullanıldığı belirtilmiştir (Hacıeminoğlu, 2015: 257).

“Yana”, “ yine, gene, tekrar” anlamı belirtilerek “Tekerrür Edatları” başlığı altında da yer bulur (Hacıeminoğlu, 2015: 313).

“Kene / gene / gine” “tekrar, yeniden” anlamı belirtilerek “Tekerrür Edatları” içinde yer almıştır. Bu edatın Türkiye Türkçesindeki yine şeklinin değişikliğe uğramış şekli sanılarak, yazı dilinin yine şeklini tercih edip gene şeklini uzaklaştırdığını belirtir. Konuşma dilinde ise kullanımı yaygındır. Ekin Eski Türkçedeki örneği olarak Uygur harfli Oğuz Kağan Destanındaki kullanımlar verilirken, sadece Batı Türkçesinden örnekleme yapılabilmektedir (Hacıeminoğlu, 2015: 313).

Bir cümle ile önceki cümle arasında bağ oluşturan sözcük veya sözcük gruplarını "*Cümle Başı Edatı*" olarak nitelendiren Gabain; bu edatlar arasında hem "*ymä*" hem de "*yana*"yı sayar (2000: 115).

Gülstan Tercümesi'nin dil incelemesinin yer aldığı kısımda "*yana*" şeklinin cümle başı edatı olarak da kullanıldığı ifade edilirken "*Bağlama Edatları*" içerisinde yer verilmiştir. Bağlama edatları işlenirken "*yana*" sözcüğünün de cümle başı edatları arasında değerlendirilebileceği belirtilmiştir (Karamanlıoğlu, 1989: LXXXI).

DLT'de; "*yana*" madde başı olarak gösterilmiş, yani kendi başına anlam ifade eden bir sözcük olarak "*yime*"den farklı değerlendirilmiştir. Arap sözlükçülük geleneğine göre oluşturulmuş bu değerli kaynakta edat olarak geçmesi normaldir. Kaşgarlı'nın iki sözcüğe farklı ağırlık vermesi ise dikkat çekicidir.

Tarihi yazı dillerindeki duruma bakıldığında "*yan-a > yana*" sözcüğünün yapımında zarf-fiil eki -A'nın görev alması, cümlede yükleme sorulan ne zaman veya nasıl sorularına "*yeniden, ikinci kez, tekrarlanarak*" anlamlarında cevap verebilyor olması zarf görevini ön plana çıkarmaktadır.

Bugünkü gramercilik anlayışımızla bunu söyleyebiliyor olmamıza rağmen gözden kaçmaması gereken bir nokta özellikle Kutadg Bilig, Nehcü'l-Ferâdis, Kısasü'l-Enbiya, Süheyl ü Nev-Bahar gibi edebî metinlerde ve Dede Korkut Kitabı, Oğuz Kağan Destanı gibi destancının anlatım gücünü kattığı metinlerde "*yana / yene / kene / gine*" sözcüklerinin ne amaçla kullanıldığıdır. Burada bu sözcüklerin cümle açıcı, cümleleri bağlayıcı işlevleri de ön plana çıkar.

Akalın'ın Eski Anadolu Türkçesindeki cümle başı edatları değerlendirirken belirttiği gibi bu edatları alan cümleler, kendilerinden sonra gelen cümleye zarfı olma niteliğiyle katkı sağlayabilmektedir (1995: 156-157). Örneklerimiz arasında bulunan birkaç cümle ile bunu göstermemiz mümkündür.

- "*...yana 'ömerning kölegesindin şeytân korkar erdi...* [199v20]" (Ata, 1997a: 285)
- ...Ömer'in gölgesinden şeytan korktuğundan...
- "*... yana ol nefes-ning çıkmağı tenge ferah dağı rühge rāhet kitürür...* [2b: 6-7]" (Karamanlıoğlu, 1989: 1)
- ... o nefesin çıkmasıyla tene ferahlık ve ruha rahatlık gelir...

Bu durumun bütün örneklerimize uygulanması ise sorun yaratır. Cümle başı edatlarının kullanımını söz konusu metinde tercih edilen üslubun bir parçası kabul etmek daha doğru olur. Mesela Oğuz Kağan Destanındaki bütün cümle başı edat görünümündeki "*kene*"leri ilgili bulunduğu cümlelerin sonraki cümlelerin zarfı olmasını sağlar diyemeyiz. Buradaki "*kene*" cümle açıcı işlev üstlenirken aynı zamanda da olayların bir zaman akışı içerisinde tekrarlandığını;

bu süreçte zamanın akmakta, eylemlerin çokça tekrarlandığını ifade etmekte, bu yönüyle zarf görevini de ifa etmektedir. Kısa, basit cümleler de yine destanın üslubundaki sadelik ve akıcılığı pekiştirmektedir. Dolayısıyla burada hem zarf hem edat işlevini bir arada yüklenmiş “kene” sözcüğünü görürüz.

Cümle başı edatlarının durumunun farklı olduğuna değinen ve bunların bağlayıcı, açıklayıcı işlevini açıklayan çalışmasında Kara, cümle başı edatlarının bağlama edatları içinde değerlendirebileceğini belirtir (2009: 1297).

“Yana / yine / gene” sözcüğünün hem zarf hem de tarihî metinlerde cümle başı edatı olmasıyla ilgili açıklama getirirken “dilbilgiselleşme” kavramından yardım alınabilir. Dilbilgiselleşme; tek başına anlam taşıyan bir sözcüğün mevcut anlamını yitirip başka sözcüklerle bağlı olarak kullanılır hâle gelişini ve bu süreçte anlam yitiminin hız kazanıp daha fazla bağlı hâle geldiği süreci anlatır (Can, 2017: 38).

Burada dikkat çekici noktalardan biri dilbilgiselleşme süreçleridir. Dilbilgiselleşme süreçlerinde “birim”in “özerklik” yani bağımsız olarak anlamlı olabilme derecesi önemlidir. “Özerklik” derecesini belirleyen üç kavram “ağırlık, bağlılık, değişkenlik” olarak sıralanmıştır. Özetle; “ağırlık” anlamda ya da fonetik yapıda kayıp yaşanmaması yani anlam veya fonetik varlığı, “bağlılık” bir sözcük sınıfına bağlı olmayı veya bu bağın zayıflamış olmasını, “değişkenlik” de sözcük türleri arasında geçiş yapabilir olma veya yapamamayı ifade eden kavramlardır. Buna göre sözcüğün “özerklik” yani dilbilgiselleşme süreci şu şekilde ilerleyen bir süreçtir:

Büyük kategori > *Ara Kategori* > *Küçük Kategori*
(İsim ve Fiiller) (Zamir, Sıfat, Zarf) (Edat, Bağlaç, Yardımcı Fiil, Ünlem) (Can, 2017: 42-49).

Edatların dilbilgiselleşme dereceleri ise şu şekilde gösterilmiştir:

Büyük kategori > *Ara Kategori* > *İkincil Ara Kategori* > *Küçük Kategori*
(İsim ve Fiiller) (Zamir, Sıfat, Zarf) İkincil Edat Edat

Ara kategori ile küçük kategorinin geçiş özelliklerini gösteren ikincil edatlar bu yüzden karmaşık bir yapıya sahiptir (Can, 2017: 53)

İkincil edatların bir özelliği de diğer kategorilerde –özellikle de – ara kategoride kullanılmaya devam edebilmesidir (Can, 2017: 56).

Burada sözü geçen “ikincil edat kategorisi” ile tarihî metinlerde geçen zarf işlevini de yitirmemiş “yana” kullanımını örtüştürmek mümkün görünmektedir. Anlamında veya zarf işlevinde kullanılabilirliğinde bir kayba uğramadan cümle başı edatı görevini üstlenmiş görünmektedir. Günümüzde “yine / gene” ise zarf görevinde kullanıldığı açıktır. Zaten Türkçe sözlükte de bu belirtilir.

Can, dilbilgiselleşmenin tek bir yöne doğru gerçekleştiği bilgisinin çürütülemediğini belirtir (2017: 40). Bu Hacıeminoğlu'nun belirttiği gibi bazı edatların zarflaşması süreci de söz konusu olabilir görüşüyle çelişen bir durumdur.

“Yine / gene” sözcüğünün durumu ise; hiçbir zaman tam olarak edatlaşmamış ama anlam özelliğinden çok görev özelliği öne çıkıp edat olmaya yaklaşmış bir sözcüğün, zarf işlevinin yaygınlaşması, diğer işlevinin değişen edebi zevk ve anlatım olanaklarına bağlı olarak yok olması şeklinde açıklanabilir.

SONUÇ

1. “yine / gene” sözcüklerinin ve Eski Türkçede görülen “yime” sözcüğünün farklı kökenlerden gelen sözcükler olduğu, birbirlerinin ses değişikliğine uğramış şekilleri olmadığı açıktır.

Oğuz Kağan Destanında “kene” şekline rastlanması ve daha sonra bu “gene / gine” şeklinin Eski Anadolu Türkçesinde tespit edilmesi bu şeklin yine sözcüğünün konuşma dilinde değişmiş şekli olabileceğine dair görüşü tamamen ortadan kaldırmaktadır. Türkçe Sözlüğün ve Yazım Kılavuzunun da belirttiği gibi “gene” sözcüğü de yazı dilimize ait bir sözcüktür. İşlev ve anlam bakımından “yine” sözcüğünden bir farkı yoktur.

2. “Gene” şeklinin Oğuz Kağan Destanından sonra da Batı Türkçesi metinlerinde görülmüş olması; -Oğuz Kağan Destanı Çağatay yazı dili özelliklerini gösterse bile- “kene” sözcüğünün daha batıdaki ağızlara atfedilmesi “*ken-” şeklinden geliyor olabileceği tasarlanan bu sözcüğün Oğuz ağızlarına ait olabileceğini göstermektedir.

3. Bu sözcüklerden “yine / gene” cümlede; ne zaman ve nasıl sorularına cevap veren zarf görevinde kullanılan sözcükler iken, Eski Türkçedeki “yime” edat görevinde kullanılmış bir sözcüktür.

Tarihî edebî metinlerde cümle başı edatı olarak da kullanılmış olan “yana / yine / kene / gine” tam olarak edat işlevine sahip olmamış, bu kullanımlarda dahi zarf olarak tekrarlayıcılık belirten işlevini tamamen terk etmemiş bir zarf-edat arası dönem geçirmiştir. Bu örneklerde cümle başı edatı olarak sınıflandırılırken bu durumun göz önüne alınması gerekir. Günümüz Türkiye Türkçesinde ise zarf görevinde kullanıldığı açıktır.

4. Yukarıda verilen örnekleri de dikkate aldığımızda bugün “dahi / de / de edatı” görevinde veya “ve” bağlama edatı görevinde kullanımını tespit ettiğimiz “yime” sözcüğünün edat işlevi açıktır. Manzum metinlerdeki kalıplaşmış kullanımları da “yana” ve “yime”nin edat işlevinde buluşmasına yol açmıştır. Bu da, çevirilerdeki “yana” ve “yime” sözcüklerine aynı veya benzer anlamların veriliyor olmasını açıklar niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (1995). Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler. *Türk Dili*, 518, 156-163.
- Arat, R. R. (1998). *Kutadgu Bilig II Çeviri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1999). *Kutadgu Bilig I Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997a). *Kıyasü'l-Enbiya (Peygamber Kıssaları) I Giriş-Metin-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997b). *Kıyasü'l-Enbiya (Peygamber Kıssaları) II Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1998). *Nehcü'l-Feradis III Dizin-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bang, W. ve Arat, R. R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Can, M. (2017). Dilbilgiselleşme ve Edat Kavramı. *Türkiyat Araştırmaları*, Bahar 26, 37-68.
- Dilçin, C. (1991). *Süheyl ü Nevbahar İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eckmann, J. (1995). *Nehcü'l-Feradis I Metin- II Tıpkıbasım* (TEZCAN S., ZÜLFİKAR H. Yay.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B.ve Akkoyunlu Z. (2014). *Dîvânü Lugâtî't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1997a). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1997b). *Dede Korkut Kitabı II İndeks-Gramer*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1997c). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın Yayın Tanıtım.
- Ergin, M. (2001). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gabain, A. (2000). *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. AKALIN Mehmet). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (Orijinali 1941 yılında yayınlanmıştır.)
- Güzeldir, M. (2002). *AbuşkaLûgati (Giriş-Metin-İndeks)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Hcieminoğlu, N. (2015), *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kara, F. (2009). Edat ve Zarf Üzerine Bazı Düşünceler. *Turkish Studies*, Bahar 4/3, 1281-1300.
- Karahan, L. (2014). *Terimlerde Kapsam Sorunu: "Zarf" Örneği*. VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 4-7 Aralık 2013-Bursa, Bildiri Kitabı (. 931-937). Bursa.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karamollaoğlu, A. F. (1989). *Gülistan Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, Ö. (1996). *Ali Şir Nevayî Fevayidü'l-Kiber*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Komisyon (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçük, M. (2014). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Maufov, Z. M. (1981). *Özbek Tilining İzahlı Lugatı*. Moskva: "Rus Tili" Naşriyeti.
- Pelliot, P. (1995). *Uygur Yazısıyla Yazılmış Uğuz Han Destanı Üzerine* (V. KÖKEN, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (Orjinali 1930'da yayınlanmıştır.)
- Şemseddin, S. (2010). *Kamus-ı Türki* (YAVUZARSLAN P. Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şirin, H. (2015). *Kültigin Yazıtı -Notlar-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tekin, T. (2006). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2017). *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, K. (2000a). *Garib-nâme I/1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, K. (2000b). *Garib-nâme I /2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, K. (2000c). *Garib-nâme II / 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, K. (2000d). *Garib-nâme II / 2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yücel, B. (1995). *Babür Divanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

